

Aamot Meieri – artikkel 2.

Her fortsetter historien om Aamot meieri – basert på styreprotokollene fra 1895 til 1962. Denne artikkelen bør leses som en fortsettelse av artikkelen om meieriets første år.

Vannmangel skaper problemer.

I den første artikkelen om meieriet har vi omtalt is til kjøling. I årene omkring 1920 var vann et tilbakevendende problem for meieriet. Meieriet hadde en liten brønn som ga en helt utilstrekkelig mengde vann. Flere ganger ble det forhandlet med eieren av naboeiendommen Østre Åmot (bnr.7) om tilførsel av vann fra gårdens brønn. Men det ble mye fram og tilbake om penger og arbeid uten at meieriet fikk koblet seg på. Det var først da meieriet i 1921 fikk pålegg om legge inn vann at dette faktisk skjedde. Men akk: Vannbehovet var mye større enn tilgangen. Allerede i oktober var brønnen på Åmot tom. I årene som fulgte sleit meieriet mye med vannmangelen. Redningen kom først i 1927 da Gimil Vannverk så dagens lys.

Bilen gjør sitt inntog.

Diskusjonen om mjølkekjøringa til Kløfta fortsatte som før. Ingen syntes å glede seg til de dagene en sto for tur til å kjøre. Noen prøvde også å snike seg unna! I referatet fra et styremøte i april 1918 står det å lese: *”...enkelte som har hest og saaledes anledning til at kjøre, er fritatt for samme. Styret besluttet at sammenkalde ekstraordinær generalforsamling i sakens anledning.”* På denne ekstraord. generalforsamlingen besluttet de: Eierne av Kværnstuen og Kogstadgropa skulle henstilles til å inngå i kjørelista. De hadde urettmessig omgått kjøreplikten! Dessuten ble det bestemt at leverandørenes mjølkekjørere *”skal være meiersken behjælpelig med at sjaue spand ut i kjølerummet”*.

I 1920 ble det holdt ekstraordinær generalforsamling i juli der ordet bil ble brukt for første gang. Her sto det at *”det henstilles til Bolaget om å igangsette biltransport fra Aamot meieri, da interessentene ikke finner å kunne igangsette bildrift for egen regning”*.

Den 1. desember 1920 startet 13.000 jernbaneansatte den hittil største streiken i norsk offentlig sektor. På Åmot-meieriet ble det den 2. des. innkalt til ekstraordinær generalforsamling. Bakgrunnen var at meieribolaget hadde spurt om meieriet kunne transportere mjølka landeveien til Kristiania. Dette gikk de 30 fram møtte enstemmig med på å gjøre *”i størst mulig utstrækning”*. De satte opp kjøreliste. Samtidig gjorde de en henvendelse til Kjærstad og Hønsen meierier om disse under streiken kunne transportere Åmot-meieriets mjølk. Dette må være fordi disse to meieriene på dette tidspunktet allerede må ha anskaffet lastebil. Nå varte denne jernstreiken bare 14 dager, men meieriet fikk en ny påminnelse om at måten de fikk mjølka til byen på, var sårbar.

Først i 1923 kom bil opp til diskusjon igjen. På forslag fra noen av medlemmene ble det besluttet å sette bort mjølketransporten til Kløfta på anbud fra 1. juni. Dersom en ikke fikk anbud, måtte en opprettholde den gamle ordningen med en kjørepris på 75 øre spannet. Det kom faktisk inn et anbud på kjøring; fra Knut Fossum. Han fikk kjøringa for 70 øre pr. spann til Kløfta. Kontrakten er referert i protokollen.

Knut Fossums sjåførkarriere ble kort. Allerede 14. okt. 1923 sa han opp avtalen. Bilen var blitt ubrukbar. Men til generalforsamlingen året etter hadde Lambert Gustavsson levert anbud på kjøringa fra 10. mai for 70 øre pr. spann levert Kløfta. Han var også villig til å frakte kraftfor og husholdningsvarer fra Kristiania for kr. 1,50 pr. 100 kg. Kontrakten sier at han skal kjøre *”så lang tid utover høsten som det er mulig, eller til naturhindringer indtær”*.

Fram til 1927 hadde Lambert avtale på å kjøre mjølk bare i sommerhalvåret. Resten av året fortsatte den gamle ordningen med å kjøre spannene på omgang med hest til Kløfta. Men så: I 1927 står det i avtalen med Lambert at *”transporten skal foregaa aaret rundt uten afbrytelser”*. Endelig var bøndene i Vestbygda kvitt den slitsomme belastningen med mjølkekjøringa. Viktig for bøndene var det også at betalingen for transporten fra 1924 til 1930 gikk ned fra 70 til 20 øre pr. spann. Se ellers egen artikkel om Lambert Gustavsson!

At mjølkeruta åpnet for transport av kraftfôr og andre varer motsatt vei, førte også til å dannelsen av et innkjøpslag i tilknytning til meieriet. Det ser ut til at dette innkjøpslaget kom i gang midt på 1920-tallet, og at Anders Vamsæter var den som først tok seg av bestillinger og regnskaper.

Splittelse pga 500 meter vei og ønske om nytt meieri.

I februar 1923 ble det innkalt til ekstraord. generalforsamling. 14 av leverandørene til meieriet (nordsiden) hadde framlagt forslag om å oppløse Åmot-meieret, og i stedet etablere et nytt meieri på innkjøpt tomt på Vestby. Mot dette hadde ei annen gruppe leverandører (sydsiden) undertegnet et skriv der de sterkt advarte mot å dele opp meierikretsen. Det ble argumentert med høyere driftskostnader, og at leveringsavtalen med meieribolaget kunne risikeres. Dette ble ansett som særlig risikabelt i ei tid med overproduksjon av mjølk. Det ser ut til at produsenter i området Åmot – Fossum – Rud sto mot de øvrige produsentene.

Bak saka lå to forhold: Det ene var den dårlige tilstanden meieribygningen og vannproblemet. Det andre var vegen mellom Vestby og Åmot. Denne korte vegstubben var dårlig, og dessuten svært bratt. Begge sider i konflikten så at det var helt nødvendig å bygge om denne vegen. Men hvem skulle måtte kjøre oppover bakken med fulle spann for komme seg til meieriet?

I første omgang oppnådde sydsiden å få saka utsatt til ordinær generalforsamling, som ble holdt 21.mars. Nordsiden framla da dette forslaget:

- 1. Nyt Meieri blir at bygge paa den av Interessenterne i Kredsens nordre Del indkjøpte tomt.*
- 2. Opførelsen av nyt Meieri settes i gang saa betimelig at det kan være færdig til at tas i Brug Høsten 1924.*
- 3. For at motvirke eventuell Splittelse i det nu bestaaende Aamot Meieri Interessentskap ved at Meieriet flyttes til Vestby, innrømmer undertegnede Interessenter i Kredsens nordre Del at medvirke til utbedring eller omlegning av Veistykket Vestby – Aamodt Meieri, og yter vi et tilsvarende Beløp som Interessenterne i den søndre Del av Kredsen skaffer tilveie med private Bidrag, dog ikke over kr.1.500. Vi forbeholder os at de der ønsker det kan utrede Bidraget ved Naturalarbeide.*

Igjen ble saken utsatt. En ville at alle medlemmene skulle stå sammen om bygging av nytt meieri. Dessuten ville en ha hjelp fra herrestyret og veivesenet til oppstikking og kostnadsberegning av den nye veien. Endelig ville en at vannforholdene på meieritomta skulle undersøkes nærmere. En komite skulle sørge for at dette var avklart til ny ekstraord. generalforsamling.

Den 7. sept. ble en ny ekstraordinær generalforsamling satt. Her fikk nok forsamlingen et ”prissjokk”. I stedet for en antydning på 2*1.500 kroner, hadde vegvesenet kostnadsberegnet vegen til 16.000 kroner. Så store kostnader kunne ikke oppsitterne påta seg. De besluttet å søke kommune og fylke om bidrag. Når disse søknadene var avgjort, måtte en igjen diskutere om en hadde råd.

Deretter ble meierisaken behandlet. Vedtaket ble nå: Meieriet skulle flyttes til Vestby, men målet skulle være å ta nybygget i bruk først høsten 1928. (Kjøpet av meieritomta var for øvrig betalt av Ole Kogstad. En ser av protokollen at styret hvert år fram til bygget faktisk ble reist, bevilget penger fra meierikassa til å dekke Oles renter.)

En klarte altså å hindre splittelse, og en utsettelse av byggingen ga samtidig mulighet for at vegutbedringen kunne skje i forkant. Men slik skulle det ikke gå. Først i 1937 ble det ny fart i vegsaken – nå etter initiativ fra herredsstyret. Da vedtok meieriet med 15 mot 7 stemmer at ”*ytelser til veiutbedringen av Vestbybakkene skal legges på meieriandelene*”. I tillegg bevilget meieriet 1.500 kroner fra meierikassa, og de berørte grunneierne skulle avgi grunn gratis. Det endte også med at meierikretsen måtte kjøre fram all nødvendig grus fra kommunens grustak Åmotsbråten og Trolsnes. Slik bygde en vei i gamle dager!



Skolebakken mellom Åmot og Vestby i dag.

Nytt meieribygge realiseres.

Etter hvert kom arbeidet med planleggingen av det nye meieriet ordentlig i gang. Generalforsamlingen i 1925 nedsatte en komité som skulle arbeide med tegninger og kostnadsoverslag. Her var H. Hauger, Hans M. Skei og Ole J. Kogstad med. Disse skulle også foreslå ny andelsliste. Det ser nemlig ut til at det midt på 1920-tallet på tross av alle forsøk på å unngå det, ble en ”avskalling” sør i kretsen ved at flere av gårdene på Rud og Fossum forsvinner som medlemmer. Det er sannsynlig at disse pga.

skolebakken begynte å levere til Hønsi-meieriet. Det var også enkelte som ikke ville være med å dekke kostnadene til det nye meieriet; bl.a. organist Ole Aamodt.

På generalforsamlingen i mars 1927 ble det besluttet at byggingen av nytt meieri skulle skje ”inneværende år”. Styret fikk myndighet til å oppta et lån på opptil 8.000 kroner.

Men helt på skinner skulle det sjølsagt ikke gå nå heller. På styremøte i april 1927 hadde styret fått brev fra byggekomiteen om at ”*de ikke kan fungere lenger. Som grund anføres at de er blitt kritisert fra flere hold*”. Styret måtte innkalle til ekstraordinær generalforsamling der Andor Vestby, Jac. Ekeberg og Hans Kogstad ble valgt til nye medlemmer i komiteen. Og hvis protokollen forstås riktig, ble det også lånt ytterligere 8.000 kroner i sparebanken; bl.a. til kjøp av kjøleanlegg. Fra 1927 var andelsselskapet Gimilvann i gang, og Meieriet tegnet seg sjølsagt som andelseier. Det nye meieriet skulle ha sikker tilgang på vann.

Meieribygget var ferdig til bruk i desember 1928. For å betale renter og avdrag på lånene, ble det besluttet å trekke 50 øre pr. andel pr. måned, mens driftsutgiftene på meieriet skulle utlignes på den leverte mjølkemengden. Landhandleren på Vestby, P.O. Røse overtok nå som kasserer og forretningsfører for meieriet, og hadde denne funksjonen i flere påfølgende år.



Slik ser meieribygningen på Vestby ut i dag. Huset brukes som bolig. I bakgrunnen ligger Røses landhandel der det nå er blikkenslagerverksted.

Så måtte det gamle anlegget og selges. Også dette tok litt tid fordi styret syntes de fikk for lave bud. Men i mars 1929 ble eiendommen overdratt til Karl Karstensen for kr. 600. (Datter og svigersønn Ingrid og Einar Aksdal bor fortsatt på stedet.)

I andre etasje i det nye bygget var det en forsamlingsal. Her kunne meieriet holde sine egne møter. På ekstraordinær generalforsamling i november 1928 ble det bestemt at andre kunne leie meierisalen for

20 kroner. Men så ble det fremmet forslag om at *"lokalet ikke skal benyttes til dans, kinomatograf og lignende."* Dette forslaget ble nedstemt med 20 mot 6 stemmer. Da kom det nytt forslag om at *"lokalet ikke skal utleies til dans."* Dette forslaget fikk flertall med 16 mot 10 stemmer. En kunne altså bruke salen til det meste, men ikke dans. I 1929 ble salen f.eks. leid bort til *"Singers Maskinforretning"*, som holdt kurs i maskinsøm.

Et sitat fra styremøte mai 1931: *"... bestemmer styret at den av generalforsamlingens nedsatte festkomite arrangerer den forønskede fest avholdt i nærmeste fremtid. Bestemmelsen er enstemmig for så vidt almindelig festarrangement angår. Dog vil Kasper Kogstad som styremedlem ta bestemt avstand fra eventuell dansemoro og yderligere bevertning med vad der i almidelighet står i forbindelse med et festarrangement."*

Omorganisering.

På 1920-tallet var mjølkemarkedet i sterk ubalanse, og produsentprisene var veldig presset. Det var for mye mjølk, og mye av mjølka gikk til dyrefor etter å ha blitt separert. En innså at noe måtte gjøres for å få bedre balanse. I 1930 ble Østlandets Melkesentral opprettet. I referat fra styremøte i april 1930 står det: *"Faarelaa skrivelse fra SL Østlandets Melkesentral hvori anmodes at Aamot meieri innmelder sig som meieri."* Slik ble det, og langsomt førte opprettelsen av mjølkesentralen til at markedsbalansen bedret seg og prisene steg utover på midten av 1930-tallet. (Dette temaet er behandlet i bygdebokas bind 4, side 286-293.)



Separator og mjølkekontrollskrin fra Åmot.

I 1932 blir det vedtatt nye lover for Åmot Meieri. Revisjon av lovene kom som en følge av at meieribolagets "avdelingsmeierier" i 1931 måtte tegne aksjer i bolaget, noe som igjen førte til ytterligere låneopptak som måtte betales med trekk i mjølkeprisen. Lovene ligner mye på de opprinnelige fra 1895. Begge sier at driften overlates til Kristiania Meieribolag. Leveringsplikten er

sterkt understreket; særlig i lovene fra 1932. Men mens § 1 i lovene fra 1895 sier at meieriets formål er ”ved innsamling og foredling å oppnå best mulig pris” på andelshavernes mjølk, er det ingen formålsparagraf i 1932-lovene.

Andelsfordelingen i 1928 ser ut til å følge antall mjølkekuer, og varierer fra 1 til 22 andeler. 38 bruk har tegnet andeler. Ved stiftelsen i 1895 hadde de vært 50 bruk. Men som vi har sett, var det falt fra flere medlemmer; særlig i sør.

I 1933 var ny omorganisering på gang. Denne gangen skulle det diskuteres om Kristiania Meieribolag skulle slå seg sammen med konkurrenten Kristiania Melkeforsyning. Som aksjonær måtte Åmot-meieriet ha et standpunkt i generalforsamlingen i Meieribolaget 24. jan. I ekstraord. generalforsamling 10. jan. ble det med 22 mot 4 stemmer vedtatt å gå imot sammenslåing. Men i en ny ekstraord. generalforsamling 28. januar var stemmeovervekten mot sammenslåing sunket til 14 mot 12.

Seinere på året kom det i stedet brev fra Meieribolaget der bolaget sier de har besluttet at avdelingene skal gå over til selvstendig drift fra 1. jan. 1934. Noen sammenslåing ble det ikke i denne omgang. Etter en del fram og tilbake bl.a. om pris på maskinene bolaget eide, gikk Åmot-meieriet etter hvert med på å overta driften med nye låneopptak som følge.

Nå måtte noen ha ansvar for driften. Etter en anbudsrunde fikk Lambert Gustavsson kontrakt på å drifte meieriet for en pris på 1,45 øre pr. liter. Det står i protokollen: ”Angående betjeningen oplyste L. Gustavsen at han hadde ordnet sig med den nuværende meierske så hun skulde fortsætte; likesom Kr. Laache skulde fortsætte som regnskapsfører.”

Demokrati.

Det er imponerende å se hvor demokratisk Åmotmeieriet i årevis ble styrt. Det var altså på 1930-tallet omkring 40 andelseiere. På en normal generalforsamling møtte mellom 20 og 30 av disse fram. (1930: 20, 1931: 20, 1932: 27, 1933: 23, 1934: 21.) Når styret fikk en vanskelig eller særlig viktig sak, ble det ofte innkalt til ekstraordinær generalforsamling. Dette skjedde en eller flere ganger de fleste årene. Alle andelseiere kunne derfor være med å gi styret råd. På de ekstraordinære forsamlingene kunne det være enda flere tilstede dersom saken som ble behandlet var viktig nok.

De som ble valgt til styret var heller ikke nødvendigvis de største produsentene. De aller minste var kanskje ikke ofte med i styret, men ellers ble ansvaret spredt mellom store og små. Her en oversikt for noen av årene:

1930: Formann Kristoffer Laache med 22 andeler. Nestform. Hans P. Kogstad med 10 andeler.

1931: Formann Kasper Kogstad med 9 andeler. Nestform. Karl Schei med 6 andeler.

1932 og 1933: Formann Karl Schei med 6 andeler. Nestform. Hans Schei med 11 andeler.

1934: Formann Jacob Ekeberg med 15 andeler. Nestform. Anders Vamseter med 22 andeler.

1935: Formann Jacob Ekeberg med 15 andeler. Nestform. Martin Nærløs 6 andeler.

1936: Formann Olaf Rustad med 18 andeler. Nestform. Hans P. Kogstad med 10 andeler.

Styret hadde 5 styremedlemmer og 2 varamenn. Det var 2 revisorer, 2 spannkontrollører, 2 fjøskontrollører, 1 kasserer og 3 festkomiteemedlemmer. I alt skulle det altså deles ut 17 mer og mindre viktige verv. Altså et verv til nesten annenhvert medlem.

På generalforsamlingen i 1946 hadde Gjerdrum bondekvinnelag sendt brev til meieriet om at de mente tida var inne for å velge ei dame inn i styret. Og det skjedde. Karin Bjerke ble valgt inn i styret, og Mary Kogstad til varamann.

I protokollen fra generalforsamlingene kan vi lese at mjølkemengden levert meieriet økte fra år til år utover 1930-tallet, og i 1939 nådde den et toppunkt på 617.000 liter med en gjennomsnittlig fettprosent på 3,74. Også mjølkeprisen var langsomt økende og nådde i 1939 et snitt på 19 øre.

Krigen.

Annen verdenskrig påvirket også Vestbygda og Åmot-meieriet. Protokollen ble likevel ført som tidligere, og i stor grad var det ”*buisness as usual*”. Men vi får en del drypp om at det var andre tider:

Det første vi merker er et styrevedtak datert 8.januar 1940. ”*Enstemmig besluttet å bevilge det nødvendige beløp av meierikassen for å innkjøpe og sende 10 stk. ryggsekker til Finlands-innsamlingen. Såfremt der ikke kan skaffes ryggsekker i nær fremtid, er styret enstemmige om at bevilge kr.200 i stedet for å sendes til den finske legasjon i Oslo.*”

På generalforsamlingen i februar 1940 ba Lambert Gustavson om et krisetillegg på 2/10 øre pr. liter på grunn av ”*den sterke stigning i hans driftsutgifter*”.

I september 1940 ble styrene i de 4 Gjerdrumsmeieriene Kjørstad, Hønsen, Gjerdrum og Åmot sammenkalt til felles styremøte på Bøndernes Hus på Ask. Temaet var mjølkefrakt. Alle mjølkekjørerne hadde måttet gå til anskaffelse av tregassgeneratorer til sine biler. Meieriene ble enige om at de inntil videre skulle gi et krisetillegg på 10 øre pr. spann mjølk fraktet til Oslo.

Ei ulykke kommer sjelden alene: I 1926 ble munn og klovsjuka påvist for første gang i Norge, og under krigen kom det flere mindre utbrudd. Dette førte til innskjerpinger på meieriet. Det ble satt opp informasjonsplakater, det måtte anskaffes desinfeksjonskar for mjølkespannene, og ”*hjelpemeiersken*” fikk pga. dette mer å gjøre og måtte få utvidet stilling og lønn. Lambert fikk også beskjed om at ”*der ikke må forekomme personer eller gods på den bil som frakter melk til Oslo og tomspann tilbake*”. Tiltakene som ble iverksatt rundt omkring gjorde at den fryktede sjukdommen ikke fikk ordentlig fotfeste i Norge.

I 1941 sa for øvrig Lambert opp kontrakten om drift av meieriet, men ønsket å fortsette som transportør. Meieriet overtok derfor igjen driften sjøl og ansatte meierske. Ingeborg Kogstad fikk jobben for ei månedslønn på 175 kroner.

Vi er kjent med hvor gjennomregulert alle sider ved forsyninger og økonomi ble under krigen, og der styresmaktene tok mer og mer kontroll over alle nivåer i produksjonen. Allerede i september 1940 skrev Norske melkeprodusenters landsforbund til meieriene at de ”*må ta de nødvendige forholdsregler i tilfelle melk blir unndratt meieriene*”. I januar 1942 refereres fra styremøte: ”*Efter påbud fra Direktoratet for proviantering og rasjonering besluttedes å tilskrive en del leverandører som ikke har levert melk på meieriet det siste år*”. Altså: Folk hadde begynt å separere og yste hjemme og kanskje solgt meieriprodukter utenom de normale kanalene.

Ar	Mjølkelev. liter	Fettprosent	Middelpris øre pr. l.
1939	617.179	3,74	19
1940	535.194	3,63	22,85
1941	439.792	3,78	28,59
1942	342.375	3,85	29,22
1943	311.197	3,68	33
1944	269.138	3,58	ca.32

Statistikken over viser tydelig det som skjedde: Leveransen til meieriet gikk kraftig ned. Årsaken var trolig både at produksjonen avtok, og at mjølk fant vei til markedet via andre kanaler. Vi ser også en merkbar prisstigning, men bøndene mente prisøkningen ikke er tilstrekkelig. Det er referert fra en fellesuttalelse i 1943 fra meieriene i Akershus til Prisdirektoratet: *”....den nuværende melkepris er altfor lav og bør betraktelig opp hvis interessen for produksjon skal holdes oppe.”* Mangelen på mjølk førte til og med til innskrenkninger i åpningstida på meieriet.

Vi har alle hørt om den svært strenge vinteren 1942 – da folk kunne bruke spark fra Oslo til Færder. I styremøtet 2. feb. får vi påminnelse om at det var kaldt også i Gjerdrum: *”Da skummetmelkkjøleren og pumpen til kjelen på grunn av den uvanlig sterke kulde var frosset i stykker, besluttet enstemmig å foreta reparasjon av forannevnte. Likeså besluttet å plassere ovn i meieriet for om mulig å forebygge videre frostskaide.”*

Et par styrevedtak fra like etter frigjøringen:

11.mai 1945: *”Der forelå spørsmål fra Hjemmefronten i anledning av å skaffe midlertidig opphold til en russisk leir på Gardermoen. Om vi kunne avstå en del melk fra meieriet samt andre matvarer fra kredsene. Enstemmig besluttet å avstå 6 spand melk fra vort meieri, likesom styremedlemmene i hver sin kreds skulde virke for å få frem mest mulig av andre matvarer i samme øiemed. Dette må altsammen være ordnet til avsændelse fra meieriet til i morgen kl.9 formiddag.”*

13.mai 1946: *”Der forelå et andragende fra Romerikes Bautanemnd om bidrag til et monument over faldne på Romerike under krigen. Enstemmig beslutning om å yde kr.50 i ovennevnte øiemed.”*

Etterkrigstida. Mot nedleggelse.

På slutten av 1940-tallet steg igjen mjølkeleveransene. Vi kan sette opp følgende tallrekke:

1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955
411982	387292	446071	509408	565943	603168	610828	597303	568092	530869

(Anførsel 1947 hadde en svært hard tørkesommer.)

I 1946 hadde sammenslåingen mellom Kristiania Meieribolag og Kristiania Melkeforsyning som mange lenge hadde jobbet for, omsider skjedd, og i 1948 sendte det nye Fellesmeieriet ut ”følere” om ønsket rasjonalisering. De mente nok at de mange små mjølkemottakene rundt på bygdene gjorde driftsomkostningene store. Åmot-meieriet svarte bl.a.: *”Aarets driftsutgifter viser seg å utgjøre omkring 5,6 øre pr. liter melk – frakt til Oslo iberegnet. Dette kan siges å være forholdsvis dyr drift – grundet for lite melk – men kredsene liker godt den ordning vi nu har med separator, pasteur og avkjøling – hvorved vi til enhver tid får fersk, god skummet melk i retur og får den tilbake ved melkeleveringen. Denne slags drift er nu tilpasset etter våre forhold i kombinasjon med kjøring tilbake av varer vi trenger som kunstgjødsel og kraftfor m.m., og vi ønsker forsaavidt ingen nyordning eller bebudet rasjonalisering.”*

Ellers merker vi fornyet fokus på både avkastning og hygiene. På årsmøtet i 1949 var det invitert foredragsholder for å snakke om ”utvidet melkekontroll”. Bakgrunnen var at både meieriorganisasjonene og faglagene presset på for å få til kvalitetsforbedringer. På årsmøtet i 1950 ble styret pålagt å arbeide for å få stiftet en fjøskontrollforening i Vestbygda. Styret valgte å gå videre med dette til de andre meieriene i bygda.

Nytt etter krigen var ”småbrukertilskudd”. Det ser ut til at det var melkesentralen som dikterte hvordan dette skulle være, men om det lå en statlig ordning bak, vites ikke. I 1949 var f.eks. tilskuddet 3 øre pr.

liter, men ikke over 150 kr. pr. leverandør. Dette året var det til sammen 12 leverandører i meierikretsen som mottok tilskuddet.

Noe helt annet: Det ble iverksatt en slags aksjon for å påskjønne dyktige, pålitelige fjøsrøktene. Ved en høytidelighet på meieriet lørdag 3. juni 1950 fikk til sammen 7 røktene tildelt ”røkterdiplomer”.

I 1953 hører vi for første gang om alternativet direktelevering av mjølk til Fellesmeieriet. Åmot-meieriet hadde nå vært i virksomhet på Vestby i 25 år. Slitasje på inventar og bygg hadde begynt å komme også her, og stadig oftere måtte det besluttes reparasjoner og investeringer. Styret inviterte derfor direktør Kobro og ingeniør Langslet fra Fellesmeieriet til befaringsreise på anlegget. På årsmøtet ble det lagt fram kostnadsoverslag for istandsetting av meieriet, og et alternativt forslag til en direkteleveringsordning. Protokollen refererer ikke konkret hva alternativene betyr, men vedtaket i saken blir: *”Styret pålegges på beste og billigste måte å anskaffe veiebeholder og samlekar under dette.”* Foreløpig ville bøndene i Vestbygda altså fortsette å reparere meierianlegget sitt.

Så gikk det et par år der det ble foretatt nødvendige reparasjoner og tatt opp lån til utbedringene. Men til generalforsamlingen i 1955 leser vi at styret gjorde nye forberedelser til å fremme forslaget om direktelevering på nytt. Først sørget styret for taksering av inventaret i meieriet. En statskonsulent Støle avga en takst på kr.15.305. Deretter vedtok styret at *”formannen foranlediger at eventuelle melkebukker blir oppstaket av Fellesmeieriet i god tid før årsmøtet”*. Endelig bestemte styret å foreslå direktelevering på årsmøtet.

På årsmøtet i februar 1956 møtte 25 leverandører. Styret hadde invitert driftsleder Hurlen fra Fellesmeieriet til å orientere og svare på spørsmål. Først ble det holdt en prøveavstemming der 16 stemte for direktelevering og 9 imot. Deretter fortsatte diskusjonen. En ble enige om å kreve at Fellesmeieriet skulle yte et nedskrivningsbidrag på 2 øre pr. liter innveid mjølk i 1955, og at Fellesmeieriet måtte kjøpe Åmot-meieriets inventar til takst. Ved den endelige avstemmingen ble det 18 for og 6 mot direktelevering. Direkteleveringen skulle begynne innen 1.mai, og styret ved Åmot-meieriet skulle suppleres med to ekstra medlemmer for å forestå avviklingen.

Først ble det gjort vedtak om salg av meieribygget med tomt, og at bygget måtte takseres i forkant. Salget skjedde i august 1956 til Gutilsrud fra Skiptvedt for 27.000 kroner.

Avviklingsstyret vedtok også å holde en ”avslutningsfest” for meieriet på meieriets bekostning den 27.april. En halvtime før festen startet skulle det holdes auksjon på løsøre og gjenstander.

Det meste av pengene som kom inn fra salg av eiendom og inventar ble etter fradrag bl.a. for gjeld til sparebanken, utbetalt til medlemmene i forhold til andeler. Men en holdt tilbake en mindre sum penger og fortsatte ei tid å ha et styre, men kalte seg nå et ”melkeleverandørlag”. Dette varte fram til 1962. Da innså man at det ikke var noe poeng å holde det gående lenger. Laget ble oppløst og de resterende midlene fordelt.

Virksomheten ved Åmot-meieriet tok i realiteten slutt i 1956. Meieriet var blitt etablert i 1895. I 61 år hadde altså meieriet vært viktig for økonomien for bønder og småbrukere i Vestbygda. Men nedleggelsen innvarslet også noe annet: Sentraliseringens tidsalder. Vestbygda hadde nå i flere generasjoner vært ei lita bygd i bygda. Rundt Vestby lå meieriet, grendeskolen og landhandleriet – alle sammen møteplasser for folk i grenda. Først forsvant meieriet. I 1958 ble skolen nedlagt og sentralisert, og i 1971 (?) ble også Røses landhandleri på Vestby nedlagt. Akkurat samme utvikling skjedde i de andre skole- og meierikretsene i bygda og i utallige andre små bygdesamfunn rundt om i landet. Gjæri-meieriet ble nedlagt 1954, Sandumsmeieriet i 1955, Hønsi i 1956 og Kjørstad i 1957.



Mjølkekrakken på Åmot er gammel og slitt, men solid bygd.

Åmot mars 2016

Tor Laache